

computer science in schools with in-depth study of foreign languages]. Piter.

10. Hutorskoj, A. V. (2005). *Tehnologia proektirovania klychevyh I predmetnyh kompetentsij / A. V. Hutorskoj // Internet-zhurnal «Ejdos»* [Technology design of key competencies and subject] – 2005. – 12 dekabra. [Elektronnyj resyrs].

**ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА**

**ЛЯН ХАЙС** – аспірант кафедри теорії та методики музичного виховання, хорового співу та диригування Національного педагогічного

університету імені М. П. Драгоманова.

**Наукові інтереси:** методика навчання під час вокально-хорової підготовки у вищій школі.

**INFORMATION ABOUT THE AUTHOR**

**LIAN HYER** – Post-graduate student of the art department of Drahomanov National Pedagogical University.

**Circle of scientific interests:** methods of teaching during vocal-choral preparation of future music teachers.

УДК 678. 43

**НАДУТЕНКО Олена Леонідівна** – аспірант кафедри педагогіки та освітнього менеджменту Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка e-mail: elenanadutenko@yandex.com.

**СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬОЇ КУЛЬТУРИ ШКОЛЯРІВ В СИСТЕМІ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ**

**Постановка та обґрунтування актуальності проблеми.** Глибина економічних перетворень та соціально-культурного розвитку в Україні, розширення інформаційного простору, світоглядно-парадигмальні трансформації соціуму ведуть до необхідності забезпечення ефективних форм життєдіяльності та самореалізації підрастаючого покоління. Тому актуальною є проблема формування художньої культури, художньо-естетичних смаків та уподобань, виховання духовності, саморозвитку, самореалізації, становлення особистості в суспільстві. В умовах сьогодення мистецьке художньо-естетичне навчання та виховання відіграє значну роль у формуванні та гармонійному розвитку дітей. Практичні засади мистецької педагогіки передбачають провідні визначення базових основ художнього навчання та виховання, які органічно поєднуються в єдине ціле навчально-виховного процесу. Та система музичної освіти не може обмежуватися тільки трансляцією наукових знань, установлених естетичних норм і художньо-естетичних цінностей. Необхідно наголосити, що мистецька освіта покликана відтворити цілісність буття людини, протистояти вузькому підходу до усвідомлення сенсу життя з позицій утилітаризму, техніцизму та практицизму. Її характерними рисами є трудомісткість і довготривалість, тісний зв'язок формування художньої культури і музично-творчих якостей з загальним і розумовим розвитком, духовним становленням особистості. При такому підході постає педагогічна необхідність пошуку різних сучасних форм і методів мистецької діяльності, які виховують не бездумних виконавців, а мислячих людей, творчий потенціал, висока

ступінь інформованості й спеціальної підготовки яких доповнені національною самосвідомістю, моральною культурою й естетичним смаком.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Початкові спеціалізовані навчально-мистецькі заклади, незважаючи на складність соціально-економічних процесів, які відбуваються в суспільстві, відіграють важливу роль в сучасній системі безперервної мистецької освіти. Музика як найважливіший засіб пізнання і відображення світу, специфічний вид учнівської діяльності, що створює загальні художньо-естетичні цінності, як унікальна форма самореалізації особистості не могла залишатися поза увагою різних наук, які проводять дослідження основ формування художньої культури, художнього мислення, необхідності музичної освіти та виховання взагалі. У розробку цієї проблеми великий внесок зробили теоретики і музикознавці – Б. В. Асаф'єв, Л. А. Мазель, В. О. Медушевський, Б. Л. Яворський, психологи Б.Г. Анан'єв, Л.С. Виготський, О. В. Запорожець, О. Н. Леонт'єв, Б. М. Теплов, В. І. Петрушин, С. Л. Рубінштейн, педагоги О. Апраксина, Н. Ветлугіна, В. К. Белобородова, Т. Воробкевич, Л. М. Масол, Г. П. Падалка, О. Я. Ростовський, О. П. Рудницька, С. О. Соломаха, В. О. Сухомлинський, В. Н. Шацька, О. П. Щолокова.

На думку вчених, організація та активізація різних форм художньої діяльності має значний вплив на спілкування учнів з мистецтвом, під час якої відбувається усвідомлення ставлення школярів до дійсності, своєї ролі в суспільстві, закріплюється

впевненість в собі. Навички і знання, отримані в процесі навчання в музичній школі, людина може перенести в спілкування і побут, соціальну, навчальну, трудову сфери життя. Підкреслюючи значення музичної освіти у формуванні художньої культури підростаючого покоління, О. Я. Ростовський стверджує, що це складний діалектичний процес розвитку художньо-творчих здібностей учнів, їхньої здатності до естетичного сприймання, переживання і творення музики. Цей процес не спонтанне, а кероване соціально-педагогічне явище, в якому об'єктивні і суб'єктивні чинники знаходяться у нерозривній єдності [8, с. 193].

Низка наукових праць українських дослідників Б. А. Бриліна, А. С. Воловика, О. О. Ільченка, І. В. Петрової присвячені питанням формування художньої культури та розвитку особистості в умовах позашкільних закладів освіти. Українські теоретики і практики розробляють концепції та шляхи творчого оновлення основних елементів навчально-виховного процесу для формування різносторонньої особистості учнів з урахуванням індивідуальних особливостей, зацікавлень, здібностей, художньо-естетичних уподобань [5, с. 8–15]. Разом з тим, процес формування художньої культури учнів музичної школи, як творчої особистості і досконалого виконавця, не користується належною увагою педагогів-науковців та музикознавства, що дає підстави для подальшої наукової розробки проблеми.

**Мета статті** – аналіз та теоретичне обґрунтування проблеми формування художньої культури учнів музичної школи.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** У Національній державній комплексній програмі естетичного виховання одним із основних завдань навчально-виховного процесу визнано формування у підростаючого покоління художньої культури, високих духовних запитів, виховання художньо-естетичних смаків. Гуманітарні тенденції в музичній педагогіці сучасності потребують особливого відношення до навчально-виховного процесу музичної школи. До його найважливіших принципів науковці відносять естетичну спрямованість, культуровідповідність, цілісність, рефлексивність, особистісний підхід.

Видатний педагог В. О. Сухомлинський називав музику могутнім засобом художньо-естетичного виховання. «Музика – могутнє джерело думки. Без музичного виховання неможливий повноцінний розумовий розвиток дитини... Розвиваючи чутливість дитини до музики, ми ошляхетнюємо її думки і прагнення» [9, с. 62].

Підкреслюючи значення музики у формуванні художньої культури людини,

М. С. Коган писав: «Музика гратиме все більшу роль як в художній культурі, так і за її межами, бо подальше зростання ролі в людському житті науки, абстрактного мислення продовжуватиме усе більш гостру потребу в урівноваженні цього напряму людської сфери, її духовних почуттів, її здатності не лише мислити, але і переживати» [4].

У структурі художніх уподобань молоді музика займає одне з перших місць. Але підростаюче покоління віддає перевагу естрадно-розважальній музиці, яка не потребує особливого розуміння, інтелектуальних та моральних зусиль. Частіше учні не сприймають музичні твори як художню цінність, музика відіграє роль фону, як правило не кращої якості. Іноді естетичні смаки дітей, які приходять до школи сформовані музикою низького гатунку, що звучить по телебаченню, радіо, на естрадних концертах. Комп'ютеризація, науково-технічний прогрес разом з позитивними тенденціями принесли в наше життя прискорений темп і різного роду ускладнення. Суспільство втрачає нетлінні цінності: духовність, моральність, культуру, здоровий спосіб життя, екологічно чисте середовище. Діти постійно живуть у стресовому стані, суспільство насичене агресією, обманом, жорстокістю. Комп'ютерні ігри та телебачення демонструють насильство, злі, хамство, безвихідь. Учені в усьому світі визнають, що «ми живемо у світі руйнівних вібрацій і спостерігаємо пандемію панівного ритму, скреготу і шуму... Музика, як носій сакральної інформації, і музична терапія, як могутній інструмент впливу, спроможні допомогти людині гармонізувати себе і свої стосунки зі світом. Саме поєднання педагогічних, психотерапевтичних методів з керованим музичним впливом може зробити переворот у долі як окремої людини, так і суспільства загалом. Це найреальніший і найдешевший шлях до відродження нашого суспільства» [7].

Суттєвою проблемою музичної школи є розширення і поглиблення у школярів цілісного музичного сприйняття, як спілкування з художніми цінностями, формування художнього сприйняття світу через захопленість музикою. У педагогічній науці сприймання музики, як процес формування художньої культури учнів музичної школи, розуміється науковцями як художньо-естетичне осягнення музичного явища в єдності його форми і змісту.

Музична діяльність, на основі сприймання музичних творів, впливає на розвиток емоційно-чуттєвої сфери особистості. Виховання навичок музичного сприймання є одним з актуальних завдань музичної школи. Слухання музики, як цілісний слуховий аналіз

виховує в учнях почуття прекрасного, вони вчать розуміти специфіку музичної мови, розвивається музичний кругозір, пам'ять, увага, самостійність музичного мислення. Крім того, слуховий аналіз є основним засобом знайомства з новими музичними явищами, виховує вміння охопити ціле, усвідомити процес розвитку музики, сприяє накопиченню в пам'яті великої кількості музичних творів. Ця форма роботи має практичне значення для занять з музичної літератури, гри на музичному інструменті, співу по нотах, запису музичних диктантів на уроках сольфеджіо. На нашу думку, слуховий аналіз є основою теоретичної підготовки учнів на всіх ступенях музичної освіти, корисним є повернення до знайомого твору на різних етапах навчання. Наприклад, в молодших класах визначають загальний характер, темп, розмір, лад твору, в середніх – аналізують засоби виразності, акорди, особливості форми, а в старших можуть розібрати особливості фактури, гармонічного розвитку, жанрові особливості тощо. Ініціатор музичного виховання, методи якого лягли в основу сучасної музичної педагогіки,

Б. В. Асаф'єв радив використовувати слухання музики «як гімнастику музичного відчуття і свідомого сприймання музики» і підкреслював, що «навчити дитину активно слухати музику – справа складна. Завдання полягає в тому, щоб процес сприймання зробити активним, творчим, бо пасивне сприймання музики гіпнотизує почуття і паралізує волю» [1, с. 28]. Цілісний слуховий аналіз – тема дуже об'ємна і потребує глибоких досліджень. У навчальному процесі музичної школи загалом використовуються базові розробки посібників А. Л. Островського, Е. В. Давидової. Педагог-практик О. Г. Виноградова пропонує формування художньої культури учнів музичної школи засобами сприйняття музичного твору побудувати поетапно: «1. Дитина повинна усвідомити світ музичних звуків як особливу реальність, увійти до якої можливо тільки через чуттєве сприйняття характеру музики. 2. Необхідно зацікавити дитину, зробивши процес слухання яскравим емоційним переживанням естетичного почуття. 3. Викладач повинен сформувати у своїх учнів початкові навички «споглядання музики». 4. За допомогою слухового «споглядання» викладачеві необхідно познайомити дітей із загальними закономірностями музичної мови, основними музичними термінами (хоча орієнтуватися треба більшою мірою на інтелектуальний та музичний розвиток дітей, а не на заучування ними певних понять та термінів). 5. Спираючись на довгострокову пам'ять, емоційну чуйність учнів, викладач створює

«фонд» музичних вражень та первісних знань майбутнього музиканта (або потенційного слухача). 6. Доречно використовувати на уроках якомога більше творчих завдань, що допоможуть виявити знання, вміння та навички учнів, зможуть стати не стільки критерієм для оцінки, скільки улюбленою формою роботи на уроці» [10, с. 75].

Процес музичного сприймання в музичній школі проходить на індивідуальних уроках інструментального класу, групових – у класі сольфеджіо, музичної літератури та хору. Загалом він побудований на принципах від простого до складного, від малого до великого, від короткого до тривалого, від конкретного до абстрактного. Ці принципи в навчально-виховному процесі поєднуються з розвитком музичного слуху, особливо тембрового – здатність розрізняти звуки однієї висоти у виконанні різними голосами або на різних інструментах, з розвитком музичного мислення, здатності до творчості.

Викладачі музичних шкіл знають, що порушення цих простих принципів може призвести до втрати цікавості до музики, бажання художньо зростати далі. Педагог-музикант М. С. Казінік в своїх працях і виступах наголошує, що мистецтву сприйняття музики необхідно цілеспрямовано вчитися, щоб не тільки розуміти твори, а й таким чином знайти свій шлях в мистецтві і в житті. «Яке це щастя розуміти мистецтво! Коли ми слухаємо музику, ми стикаємось із ситуацією, коли смерть переможена гармонією, коли кожна людина стає адептом вічності...Якби люди навчилися розуміти музику, вона б їх змінила – і кожний відкрив би для себе цілий космос паралельних світів – світів Баха, Моцарта, Бетховена, Шопена... Ця інвольтація у світі геніїв допомогла б глибше зрозуміти оточуючий світ і себе в ньому» [3].

На нашу думку, одним із необхідних засобів формування художнього мислення і розуміння музичного мистецтва, так би мовити «з середини», в музичній школі є індивідуальні музичні заняття гри на музичному інструменті. Інструментальне музикування – елементарне, творче та концертне. Елементарне музикування включає навчання найпростішим елементам музичної мови і вмінню їх практично застосувати, формування стійких слухових уявлень щодо основних виразних засобів музики і накопичення активного словника музичних елементів для подальшого самостійного оперування ним. Творче музикування – спонтанне, імпровізоване звернення школярів до знайомого матеріалу, вміння використовувати його по-своєму, варіювати. Концертне музикування – сольне виконання учнів, або в ансамблі з викладачем чи учнем створеної ними музики, а також класичної, дитячої, спеціально підібраної до

виступу. Навчання гри на музичному інструменті є дуже специфічною формою, оскільки педагог за допомогою застосування художніх образів повинен впливати на глибинну почуттєву сферу учнів і в такий спосіб пробуджувати їхні уподобання чи антипатії, впливати на їхні погляди та переконання. Саме ці унікальні можливості музичних занять дають підстави розглядати їх ефективність щодо формування художньої культури учнів та її художньо-творчої реалізації.

Спираючись на досвід провідних музичних педагогів сучасності Л. А. Баренбойма, Н. А. Ветлугіної, П. Ф. Вейса, Т. П. Воробкевич, О. О. Геталової, З. Кодая та власні педагогічні напрацювання можна виділити загальні завдання формування художньої культури, які необхідно вирішувати на заняттях гри на музичному інструменті: 1) процес накопичення знань і умінь поєднувати з життям та життєвим досвідом учнів; 2) виховувати інтерес до музики, як художньо-естетичного явища, з позиції науки; 3) збагачувати музичні враження та уявлення про закономірності музики; 4) активна взаємодія вчителя і учня, виховання емоційного, осмисленого сприймання музики; 5) відповідність навчання віковим особливостям музичного розвитку учнів; 6) формування музичного смаку через узгодження навчально-виховного процесу і добирання музичного репертуару, програм; 7) впливати на всебічний розвиток учнів, використовуючи всі види музично-творчої діяльності та ін.

Навчання гри на музичному інструменті сприяє розвитку художнього мислення, музичної пам'яті, музичних здібностей, навчає розумінню музики та виховує якості, необхідні для оволодіння даним видом мистецтва. Але процес формування емоційно-художньої сфери нерідко здійснюється спонтанно. Педагогічній практиці часто вважають, що учень художньо розвинеється настільки, наскільки навчиться гри на музичному інструменті, розглядаючи поняття «навчання» і «художня культура» як синоніми. Частина вчителів вважає своїм головним завданням – навчити грати на музичному інструменті, але на нашу думку, не менш важливо розвивати емоційно-образне сприймання музики, формування інтонаційно-художнього мислення (йдеться не тільки про музичні твори, що вивчаються на уроках, а й про ознайомлення учня з різними жанровими та стильовими особливостями, які збагачують музично-слухові уявлення учнів, їхній художньо-пізнавальний досвід). Завдання музичних занять гри на музичному інструменті – на основі розвитку виконавської техніки, необхідної для втілення художнього задуму твору та власного його бачення, розкрити

сутність музичного мистецтва, пробудити творчу уяву. Великий педагог-музикант Г. Г. Нейгауз, головною метою вчителя вважав виховання музиканта і людини, виховання через музичне навчання і розвиток через спілкування [6].

У ході навчання гри на музичному інструменті учень стає людиною світу художньої культури, освоює поліфонію буття художнього твору як відкритого, незавершеного, потенційно багатозначного явища. Музично-теоретичні знання, які дозволять зрозуміти художній зміст творів, в процесі роботи в інструментальному класі, утворюють понятійний музично-слуховий досвід учня, який є основою музично-виконавської діяльності. Часто у вихованні учнів виникає розрив між можливостями їхнього розвитку і «технічним» натаскуванням, де навчання і розвиток не пов'язані між собою, де техніка виступає метою, а не засобом втілення художнього змісту. Головна суперечність, яка виникає в процесі навчання гри на музичному інструменті, полягає в невідповідності художньо-виконавських завдань і досягнутого учнем технічного рівня виконавського апарату. Досить поширене явище в музичних школах – це надмірне захоплення складним репертуаром і постійною участю у конкурсах виконавської майстерності, де інколи музика існує як предмет, а не мистецтво, де панує муштра замість оволодіння художніми вміннями і навичками. Тому важливу роль у навчанні гри на музичному інструменті відіграє різнобічний, правильно підібраний репертуар, який за своїм емоційно-образним змістом викликає захоплення в учнів і доступний для виконання. Видатний педагог-піаніст Г. М. Ципін підкреслюючи, що художнє мислення завжди починається з інтонаційного відчуття писав: «Поза емоціями немає музики... Апеляція до емоційної сторони музичної свідомості учня – загальноприйнятний шлях навчання гри на будь-якому музичному інструменті. Це й закономірно, бо, не загостривши сфери почувань молодого музиканта, не розвинувши з максимальною повнотою його здатності до переживання естетично прекрасного, музичній педагогіці не вдасться вирішити жодного з поставлених перед нею завдань, як конкретних (конкретно-ігрових) так і загальних, пов'язаних з формуванням особистісних якостей майбутнього художника» [11, с. 133]. На нашу думку засобами цілеспрямованого розвитку художнього музичного мислення можуть бути емоційний і якісний показ, виконавський і теоретичний аналіз творів, грамотна трактовка авторських і редакторських ремарок, словесно-образне розкриття змісту та використання художньо-асоціативних форм впливу, які

допомагають розумінню змісту твору, накопиченню художньо-слухових уявлень. З цього приводу цінною є думка Г. Г. Нейгауза, що «вчитель повинен не тільки донести до учня так званий зміст твору, не тільки «заразити» його поетичним образом, але й дати йому найдетальніший аналіз форми, структури в цілому і в деталях, гармонії, мелодії, поліфонії, фактури, коротше, він повинен бути одночасно й істориком, і теоретиком музики, учителем сольфеджіо, гармонії, контрапункта і гри на інструменті» [6, с. 148–149].

Виконання творів розвиває точну реакцію, координацію рухів, музичного мислення та уяви. Гра на музичному інструменті сприяє також вирішенню багатьох виховних завдань. Чергування різних видів діяльності, технічних вправ, слухання музики, ансамблева гра, потребує організованості, кмітливості, швидкої реакції, вольових зусиль. Виконуючи твори, учні повинні бути організаторами виконавського дійства, вчасно почати і закінчити, виконувати рухи, які характерні певним музичним творам, особливо це потрібно у виконанні танців. Рух стає невід'ємною частиною елементарного музикування, оскільки є одним з найбільш природних потреб самовираження особистості. Пластика, рухи, жести узагальнюють емоційний стан. Різноманітні за змістом твори викликають у дітей певні настрої, емоції, під впливом яких і рухи набувають конкретного значення. Розуміючи інтонаційну та ритмічну структуру творів, учні з задоволенням відтворюють музику, поступово вчать оцінювати виконання інших учнів, спостерігати за характером музичної мови. Останнім часом набуло популярності навчання на музичному інструменті учнів 3-4 років, в музичних школах існують підготовчі відділення або групи раннього розвитку.

Н.О. Ветлугіна аналізуючи досвід японського педагога С. Судзукі та американського педагога Д. Кендалла, говорить про значні успіхи раннього навчання. С. Судзукі називав навчання гри на інструменті своєрідною філософією. На думку авторів за допомогою гри на музичних інструментах можна розвинути не тільки музичні вміння та навички, а й удосконалити здатність до розумових операцій, порівняння, аналізу, зіставлення, запам'ятовування тощо, «використання інструментів допомагає розвинути природні здібності й стимулює інтерес до інструментальної музики. Для багатьох дітей гра на інструменті допомагає вираженню їхніх почуттів ефективніше, ніж спів. Це засіб як індивідуального музичного розвитку, так і соціальних стосунків між дітьми» [2, с. 78]. В той же час, є і негативні моменти такого навчання, адже тривале

навчання тільки шляхом наслідування, лише на слух, у відриві від усвідомлення найпростіших зв'язків звукових та ритмічних відношень, на яких заснована система Судзукі та Д. Кендалла, не може сприяти активному художньому розвитку дитини.

Передові педагоги-інструменталісти С. В. Макаров, О. О. Геталова, Ф. І. Брянська, М. М. Глушенко, враховуючи вікові особливості учнів, віддають перевагу поступовому і цілеспрямованому навчання учнів, яке спрямоване на формування загального і музичного світогляду учня, виховання художньо-естетичного смаку.

Таким чином, на нашу думку гра на музичному інструменті сприяє формуванню художньої культури та особистісних якостей школярів, таких як емоційність, гнучкість, здатність до імпровізації, толерантність, має великий потенціал психологічного та соціального впливу, прищеплює навички спілкування, співпраці та взаємодії.

**Висновки та перспективи подальших розвідок напряму.** Аналіз теоретичних джерел дозволив розглядати проблему формування художньої культури учнів музичної школи як багатомірне та системне утворення, педагогічна сутність якого характеризується: рівнем здатності до активного засвоєння різних видів музичної діяльності; якістю переживання та сприймання творів; прагненням до творчого самовиявлення; глибиною музично-художніх знань; вибіркоким оцінним ставленням до музики. Вивчення стану художньо-музичного виховання та освіти в музичній школі дозволило окреслити коло проблем, які впливають на формування художньої культури учнів, а саме: розбіжності підходів до змістовного наповнення навчально-виховного процесу як у сфері освіти та культури так і серед вчителів, відокремленість практичних і теоретичних знань, навичок і умінь, перевантаження учнів, недооцінка розвитку художньо-творчих здібностей кожного учня, недостатній рівень диференціації навчання, слабка матеріальна база. Процес формування художньої культури учнів музичної школи полягає в динамічному, безперервному, поступовому розвитку художньо-естетичних і музичних здібностей та якостей особистості.

Як загальна частина духовного розвитку школярів, формування художньої культури в музичній школі є соціально-педагогічним керованим явищем, суб'єктивні та об'єктивні чинники якого знаходяться у нерозривній взаємозалежності і єдності. Чільне місце у цьому процесі належить особистості вчителя, який спрямовує і організовує художньо-музичну діяльність учнів. Двобічний процес художньо-творчого спілкування залежить від позитивної забарвленості стосунків його

учасників: від педагогічної майстерності і здатності вчителя до педагогічного перевтілення; від здібностей і індивідуальних особливостей учня, його ставлення до музичного навчання.

Таким чином, сучасні проблеми формування художньої культури учнів музичної школи можна розглядати в кількох аспектах, а саме: як сукупність специфічних способів музичної діяльності дітей; як умову подальшого художньо-творчого розвитку особистості; як міру визначення ступеня художньо-музичного розвитку суспільства; як досвід особистості у сфері музичного мистецтва; як результат специфічної художньо-практичної діяльності школярів і спосіб функціонування їхньої музичної свідомості; як частину духовної культури особистості. Структурні елементи цього процесу на практиці набувають різного значення, залежать від духовних потреб, умов, можливостей, які забезпечує сучасна музична школа, які надає суспільство, які й визначають рівень ефективного вирішення проблеми формування художньої культури школярів.

Отже, найважливішою метою сучасної музичної школи є формування художньої культури, як невід'ємної частини духовної культури учнів. Вирішення цієї проблеми можливе в процесі цілісної педагогічної системи різноманітної музично-естетичної діяльності дітей, де знання про музику і сама музика буде сприйматися як духовна, культурна цінність і неповторність, де музика буде викликати позитивні емоційні переживання і буде сприйматися як особистісне художнє надбання. Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів даної проблеми. Актуальності набуває пошук ефективних шляхів і методів розвитку емоційної сфери учнів в процесі різнобічної музичної діяльності, вивчення вимагають питання інтеграції та удосконалення методичної системи музичного навчання та виховання, технологічних підходів та педагогічних умов формування художньої культури школярів.

#### СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Асафьев Б. В. Избранные статьи о музыкальном просвещении и образовании. 2-е изд. / Б.В. Асафьев – Л.: Музыка, 1973. – 143 с.
2. Ветлугіна Н. О. Музичний розвиток дитини / Н.О. Ветлугіна. – К.: Музична Україна, 1978. – 255 с.
3. Казінік М. С. Уроки майбутнього у Харківській загальноосвітній приватній гімназії «Очаг» [Електронний ресурс] / М. С. Казінік. – 2008. Режим доступу: [www.kazinik.ru](http://www.kazinik.ru).
4. Каган М. С. Искусство как феномен культуры // Искусство в системе культуры / Сост. и отв.ред. М. С. Каган. – Л.: Наука, 1987. – С. 6–22.

5. Козленко В. Формування творчої особистості учня / В. Козленко // Рідна школа. – 1999. – №5.

6. Нейгауз Г. Г. Об искусстве фортепианной игры. / Г. Г. Нейгауз. – М.: Музыка. 1988. – 312 с.

7. Побережна Г. І. Оточіть себе музикою і позбудетеся хвороб / Г. І. Побережна // Здоров'я. – 2006. - №36. – с. 4.

8. Ростовський О. Я. Теорія і методика музичної освіти: Навч.-метод. посібник / О. Я. Ростовський. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2011. – 640 с.

9. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям / В.О. Сухомлинський. Вибр.тв.в 5том. – К.: Радянська школа. 1976. – 279 с.

10. Трансформація освіти і культура: традиції та сучасність / 36 матер. Міжн.наук.-твор.конф., – К.: НАККіМ, 2012. – 248 с.

11. Цыпин Г. М. Обучение игре на фортепиано: Учеб.пособ.для студ.пед.ин-тов / Г. М. Цыпин. – М.: Просвещение, 1984. – 176 с.

#### REFERENCES

1. Asafev, B.V. (1973). *Izbrannye stati o muzykalnom prosveshchenii i obrazovanii*. 2-e izd. [Selected articles about music teaching and education. 2nd ed.]. Muzy'ka.
2. Vetlugina, N. O. (1978). *Muzichniy rozvitok ditini*. [The musical development of the child]. Music Ukraine.
3. Kazinik, M. S. (2008). *Uroki maybutnogo u Harkivskiy zagalnoosvitniy privatniy gimnaziyi «Ochag» [Elektronniy resurs]*. [Lessons future in Kharkiv secondary private school]. Moscow.
4. Kagan, M. S. (1987). *Iskusstvo kak fenomen kultury // Iskusstvo v sisteme kultury* [Art as a cultural phenomenon // Art in Culture System]. Science.
5. Kozlenko, V. (1999). *Formuvannya tvorchoyi osobistosti uchnya*. [Formation of the creative individual student]. Ridna School.
6. Neygauz, G. G. (1988). *Ob iskusstve fortepiannoy igry*. [On the art of piano playing]. Muzy'ka.
7. Poberezhna, G. I. (2006). *Otochit sebe muzikoyu i pozbudetesya hvorov*. [Surround yourself with music and get rid of diseases]. Zdorov'ya.
8. Rostovskiy, O. Ya. (2011). *Teoriya i metodika muzichnoyi osviti: Navch.-metod. posibnik*. [The theory and methodology of music education [Teach. method. guide]. Educational book – Bogdan.
9. Suhomlinskiy, V. O. (1976). *Sertse viddayu dityam*. [I give my heart to the children]. The Soviet school.
10. *Transformatsiya osviti i kultura: traditsiyi ta suchasnist (2012)*. / Zb mater. Mizhn. nauk.-tvor. konf. [Transforming Education and Culture: tradition and modernity]. NAKKKiM.
11. Tsypin, G. M. (1984). *Obuchenie igre na fortepiانو: Ucheb. posob. dlya stud. ped. in-tov*. [Learning to play the piano]. Prosveshchenie.

#### ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

**НАДУТЕНКО Олена Леонідівна** – аспірант кафедри педагогіки та освітнього менеджменту Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

**Наукові інтереси:** формування художньої культури учнів музичної школи засобами інтеграції мистецтв.

**INFORMATION ABOUT THE AUTHOR**

**NADUTENKO Olena Leonidivna** – postgraduate student of Pedagogics department and Educational Management Kirovograd State Pedagogic University named after Volodymyr Vinnichenko.

*Circle of scientific interests:* formation of artistic culture for musical school students by means of integrative arts.

УДК 373.3: 780.614.131

**РАХМАНОВА Оксана Кахрамонівна** – аспірант кафедри теорії та методики музичного мистецтва Інституту мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка, викладач Університетського коледжу e-mail: Newksunya@ukr.net

**СТРУКТУРА ХУДОЖНЬО-ТВОРЧОЇ СИНЕСТЕЗІЙНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА ІНТЕГРОВАНИХ УРОКАХ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА**

**Постановка та обґрунтування актуальності проблеми.** Підвищення інтересу до проблеми синестезії, поява значного числа робіт, присвячених вивченню різних форм синестезійності, які проявляються, насамперед, у художній культурі, вказує на необхідність переходу від накопичення та осмислення наукового досвіду до виявлення концептуальних засад, без вивчення яких неможливе теоретичне обґрунтування специфіки синестезії, визначення її значення і ролі в сучасній науці. Особливість синестезії полягає в тому, що це явище проявляється в художній культурі як тенденція синтезу та інтеграції різних видів мистецтва, прояву в мистецтві нових синтетичних форм, що призводить до становлення принципово нового типу культури. В той же час, синестезія – це психічний феномен, властивий людині в тій чи іншій мірі. Саме тому інтерес до синестезії проявляється в різних областях науки: філософії, психології, педагогії, лінгвістиці і літературознавстві, мистецтвознавстві та естетиці. В даний час окреслилася наступна тенденція розвитку проблеми синестезії – виходячи за межі інтересів окремих наук, перетинаючи кордони різних синтетичних мистецтв, дана проблема поступово стає загальноестетичною.

**Аналіз основних досліджень і публікацій.** Проблема синестезії у сучасній філософії, естетиці, психології, педагогії є малодослідженою, про що свідчать труднощі у самому тлумаченні поняття «синестезія», «синестезійність». Так, Л. Виготський, Л. Маркс, М. Мерло-Понті, Р. Немов, С. Осгуд, С. Рубінштейн прийшли до висновку про те, що синестезія – це не лише самі міжчуттєві зв'язки, а й результати їх прояву в конкретних сферах – поетичних тропях міжчуттєвого змісту, кольорових та просторових образах, викликаних музикою, а

також взаємозв'язках між однією із форм абстрактного творчого мислення, що містить у собі не лише когнітивний, а й емоційно-чуттєвий акт.

Сучасні дослідження О. Сарнавської та Л. Маловицької дозволяють встановити, що синестезія – не тільки психічний феномен, але і художній засіб, що формує естетичне зміст твору мистецтва. Важливо відзначити, що феномен синестезії розкриває одночасно і сенс, і значення твору мистецтва, укладаючи в собі семантичну множинність його інтерпретацій, символічну суть його поетики, виявляючи одночасно стиль і прийоми як виразні засоби конкретного твору. Таким чином, синестезія є однією з головних естетичних характеристик творів мистецтва.

**Мета статті** – виокремити та проаналізувати структурні компоненти художньо-творчої синестезійності молодших школярів на інтегрованих уроках музичного мистецтва.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Перспективною у вивченні художньо-творчого процесу постає проблема впливу синестезії на естетичний розвиток молодших школярів. Поняття *синестезії* є фундаментом образного мислення, тобто лежить в основі і художньої творчості, і художнього сприйняття учнів.

Основним завданням художньо-естетичного розвитку молодших школярів виступає виховання активного ставлення до естетичних явищ дійсності та мистецтва; цілеспрямоване та систематизоване формування навичок естетичного сприймання та оцінної діяльності; стимулювання та актуалізація творчого потенціалу і вдосконалення практичних знань, умінь та навичок в галузі мистецтва, розвиток прагнення до творчої саморегуляції у різних видах художньої діяльності.